

مكارم الأخلاق

VIRTYTET E LARTA MORALE

VIRTYTET E LARTA MORALE

Muhamed ibën Salih el-Uthejmin

Kjo broshurë trajton aspektet e moralit të mirë në marrëdhënien me Allahun dhe me njerëzit, ndërsa sqaron domosdoshmërinë e pranimit me bindje dhe kënaqësi të teksteve dhe dispozitave të Allahut, si edhe durimin ndaj caktimeve të Tij. Gjithashtu, ajo parashtron aspektet e moralit të mirë në marrëdhënie me të tjerët, përmes moslëndimit, bujarisë dhe fytyrës së qeshur, të ilustruara me shembuj nga jeta e ndritur e Profetit (paqja qoftë mbi të!).

VIRTYTET E LARTA MORALE

nga hoxha dhe eruditi

Muhamed ibën Salih el-Uthejmin

Allahu e faltë atë, prindërit e tij dhe mbarë muslimanët!

Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

Allahu i Lartësuar e dërgoi atë me udhëzimin dhe fenë e së vërtetës, që ta bëjë atë triumfuese mbi çdo fe. E dërgoi para Ditës së Kiametit si përgëzues dhe paralajmërues, thirrës për tek Allahu me lejen e Tij dhe si kandil ndriçues. Ai e përcolli mesazhin, e përmbushi amanetin, e këshilloi umetin dhe luftoi në rrugën e Allahut ashtu siç duhet luftuar derisa i erdhi vdekja. Allahu, me mirësinë e Tij, i udhëzoi ata që deshi prej robërve të Vet; ata iu përgjigjën

thirrjes së tij dhe ndoqën udhëzimin e tij. Ndërsa, me urtësinë e Tij, i la të humbur ata që deshi prej robërve të Vet; ata u treguan mendjemëdhenj dhe nuk u bindën, i përgënjeshtruan fjalët e tij dhe kundërshtuan urdhrin e tij, kësisoj përfunduan në humbje dhe devijim të thellë. Falënderimi i takon Allahut. Atë e falënderojmë, Atij ndihmë e falje i kërkojmë, tek Ai pendohemi dhe tek Ai mbështetemi të na mbrojë nga ligësitë e veteve tona dhe nga veprat tona të këqija. Atë që Allahu e udhëzon, askush nuk e devijon, e atë që Ai e lë në humbje, askush nuk e udhëzon. Dëshmoj se nuk ka zot përveç Allahut, të Vetmit, pa shok, dhe dëshmoj se Muhamedi është rob dhe i dërguar i Tij.

Sakaq, kam kënaqësinë që në këtë takim¹ të flas për moralin e mirë.

Morali - siç thonë dijetarët - është aspekti i brendshëm i njeriut; sepse njeriu ka dy aspekte:

Aspekti i jashtëm: i cili është forma fizike në të cilën Allahu e ka krijuar njeriun. Të gjithë e dimë se kjo pamje e jashtme mund të jetë e bukur dhe e hijshme, mund të jetë e shëmtuar dhe e papëlqyeshme, ose mund të jetë diku ndërmjet këtyre dyjave.

Po ashtu, aspekti i brendshëm ndahet në të mirë dhe në të keq, dhe kjo është ajo që quhet moral. Pra,

¹ Ky takim u mbajt në Qendrën Verore të Institutit Shkencor të Unejzes.

morali është aspekti i brendshëm me të cilin është brumosur njeriu.

A janë virtytet të lindura apo të fituara?

Përgjigjja është se ka virtyte që janë të lindura dhe ka të tjera që pa dyshim janë të fituara. Pra, ashtu siç një virtyt mund të jetë pjesë e natyrës së njeriut, po ashtu ai mund të fitohet edhe me përpjekje dhe ushtrim. Prandaj, Profeti (paqja qoftë mbi të!) i tha Eshexhit të abdulkajsëve:

«إِنَّ فِيكَ خَلَّتَيْنِ يُجِبُّهُمَا اللَّهُ: الْجَلَمُ وَالْأَنَاءَةُ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَنَا أَتَخَلَّقُ بِهِمَا، أَمْ اللَّهُ جَبَلَنِي عَلَيْهِمَا؟ قَالَ: «بَلَى اللَّهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا». قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَى خَلَّتَيْنِ يُجِبُّهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ.

"Vërtet, te ti gjenden dy cilësi që i do Allahu: butësia dhe maturia." Ai tha: "O i Dërguari i Allahut! A i kam fituar vetë ato, apo Allahu më ka krijuar me to?" Ai tha: "Jo, por Allahu të ka krijuar me to." Ai tha: "Falënderimi i takon Allahut, i Cili më ka krijuar me dy cilësi që i do Allahu dhe i Dërguari i Tij!"¹

Kjo është dëshmi se morali i mirë dhe virtytet e larta mund të jenë të lindura por mund të jenë edhe të përvetësuar. Por virtytet e lindura, pa dyshim, janë më të larta se të përvetësuarat; sepse kur virtyti është pjesë e natyrës së njeriut, ai bëhet

¹ E transmetuan Ebu Davudi: "Libri i Edukatës", kapitulli: Fisi i njeriut, numër 5225, nga hadithi i Zariut, Allahu qoftë i kënaqur me të, i cili ishte në delegacionin e abdulkajsëve, dhe Tirmidhiu: "Kapitujt e bamirësisë dhe lidhjeve farefisnore", tema: Hadithet që transmetohen për maturinë dhe nxitimin, numër 2011, nga hadithi i Ibn Abbasit, Allahu qoftë i kënaqur me të dy.

pjesë e karakterit të tij dhe në këtë rast ai nuk ka nevojë për sforcim apo shtirje gjatë demonstrimit të tij. Megjithëse kjo është mirësi nga Allahu, të cilën Ai ia jep kujt të dojë. E kush privohet nga kjo, domethënë kush nuk e ka moralin e mirë të lindur, ai mund ta fitojë atë përmes përvetësimit, me anë të ushtrimit dhe praktikimit, siç do ta përmendim më pas, në dashtë Allahu i Lartësuar.

Këtu lind një çështje: Cili prej tyre është më i mirë: një njeri që ka lindur me moral të lartë, apo një njeri që lufton me veten për ta përvetësuar atë? Cili prej tyre ka pozitë më të lartë dhe shpërblim më të madh?

Në përgjigje të kësaj pyetjeje themi se pa dyshim, ai që ka lindur me moral të mirë është më i plotësuar për sa i përket posedimit të atij morali, apo për sa i përket ekzistencës së tij tek ai; sepse ai nuk ka nevojë të sforcohet për ta demonstruar atë, dhe sepse ai nuk i mungon në rrethana apo vende të caktuara. Kjo sepse morali i mirë tek ai është pjesë e natyrës dhe karakterit të tij. Kështu, në çdo kohë që e takon, e gjen me moral të mirë; në çdo vend që e takon, e gjen me moral të mirë; dhe në çdo gjendje që e takon, e gjen me moral të mirë. Prandaj, nga kjo anë, ai është padyshim më i plotësuar.

Ndërsa sa i përket moralit të mirë që fitohet përmes përvetësimit, praktikimit apo ushtrimit, njeriu shpërblehet për të në sajë të përpjekjes që ai bën me veten, por nga aspekti i përsosmërisë,

morali i tij është shumë më i mangët se morali i të parit.

E nëse njeriu i posedon të dyja llojet e moralit të mirë; të lindurin dhe të fituarin, atëherë kjo është forma më e plotë. Ndërkaq kategoritë njerëzve në raport me moralin janë katër:

1- Ata që janë të privuar nga morali i mirë.

2- Ata që e kanë të lindur moralin e mirë, por mjaftohen vetëm aty.

3- Ata që e kanë të lindur moralin e mirë dhe veç kësaj kanë dhe moral të mirë të fituar.

4- Ata që nuk kanë moral të mirë të lindur por kanë moral të mirë të fituar.

Si përfundim: sa i përket moralit të mirë, ai që e ka të lindur, është më i plotësuar. Ndërsa, për nga mundimi dhe vështirësia në fitimin e moralit të mirë, ai që e merr atë përmes rrugës së përvetësimit, merr shpërblimin e përpjekjes dhe sakrificës.

Këtu shtrohet një pyetje: a ka virtyte që nuk gjenden në Kuran dhe Sunet, dhe cila është rruga për t'i njohur ato?

Përgjigjja: Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ»؛

"Unë jam dërguar për të plotësuar virtytet e larta."¹

Kjo sepse të gjitha ligjet fetare të mëparshme, të cilat Allahu ua ka zbritur robërve të Tij, i kanë nxitur ata drejt moralit të lartë. Për këtë arsye, dijetarët kanë përmendur se moralet e larta janë ato vlera që të gjitha ligjet fetare kanë rënë dakord se duhen përvetësuar. Ndërsa në këtë legjislacion të përsosur Profeti (paqja qoftë mbi të!) u dërgua me plotësimin e të gjitha virtyteve dhe vlerave më të larta morale.

Për ta ilustruar këtë, le të marrim si shembull çështjen e marrjes së hakut (kisasit), domethënë: nëse dikush i bën padrejtësi ose dëm një tjetri, a duhet të zbatohet ndaj tij ligji i hakmarrjes apo jo? Thuhet se në ligjin fetar të hebrenjve, hakmarrja ishte e detyrueshme dhe se duhej patjetër të zbatohet, pa pasur i dëmtuari ndonjë mundësi zgjedhjeje në këtë çështje. Ndërsa në ligjin fetar të të krishterëve ishte e kundërta, pra kërkohet falja e detyrueshme. Ndërsa legjislacioni ynë fetar erdhi i plotë nga të dyja anët: në të gjendet e drejta e hakmarrjes dhe e drejta e faljes gjithashtu. Kjo sepse në ndëshkimin e fajtorit për krimin e tij ka marrje mase dhe pengim të së keqes, ndërsa në faljen ndaj tij ka mirësi, fisnikëri dhe favor ndaj atij që e ke falur. Kështu, legjislacioni ynë fetar –

¹ E transmetuan Ahmedî (2/381) dhe Bejhekiu në "Sunen el-Kubra" (10/233). Teksti i përket Bejhekiut. Hadithi është i Ebu Hurejrës, Allahu qoftë i kënaqur me të!

falënderimi i goftë Allahut – erdhi i plotësuar, duke i dhënë atij që i takon e drejta mundësinë të zgjedhë mes faljes dhe marrjes së hakut, në mënyrë që të falë kur situata është për falje dhe të kërkojë të drejtën kur situata është për kërkim të saj.

*

Fushat e moralit të mirë

Shumë njerëz e kufizojnë kuptimin e moralit të mirë vetëm në marrëdhëniet me krijesat, duke menduar se ai lidhet vetëm me mënyrën se si njeriu sillet me njerëzit. Mirëpo, ky është një kuptim i mangët, sepse morali i mirë, ashtu siç shfaqet në marrëdhëniet me krijesat, shfaqet gjithashtu edhe në marrëdhënien me Krijuesin.

Prandaj, fusha e moralit të mirë përfshin si marrëdhënien me Krijuesin e Madhërishëm, ashtu edhe marrëdhënien me krijesat. Kjo është një çështje të cilës duhet t'i kushtohet vëmendje.

E para: Morali i mirë në marrëdhënien me Krijuesin e Lartësuar:

Morali i mirë në raport me Krijuesin përfshin tri çështje:

1- T'i pranosh lajmet e Allahut të Lartësuar me besim të plotë.

2- T'i pranosh dispozitat e Tij duke i zbatuar dhe duke vepruar sipas tyre.

3- T'i pranosh caktimet e Tij me durim dhe pajtim.

Këto janë tri gjëra mbi të cilat bazohet morali i mirë në raport me Allahun e Lartësuar.

1- T'i pranosh lajmet e Tij me besim të plotë, në një mënyrë që te njeriu të mos ketë asnjë dyshim apo mëdyshje në vërtetimin e lajmit të Allahut të Madhëruar. Kjo sepse lajmi i Allahut të Lartësuar buron nga dija e Tij, dhe Ai është më i Vërteti i të gjithë atyre që flasin, ashtu siç ka thënë Allahu i Lartësuar për Veten e Tij:

﴿...وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾

"E kush mund të jetë në fjalë më i vërtetë se Allahu?!" (En-Nisa, 87)

Besimi në lajmet e Allahut nënkupton që njeriu të ketë bindje të plotë ndaj tyre, t'i mbrojë ato dhe të përpiqet për to, në mënyrë që të mos depërtojë tek ai asnjë dyshim apo përpjekje për të vënë në dyshim lajmet e Allahut të Madhëruar dhe lajmet e të Dërguarit të Tij (paqja qoftë mbi të!).

Kur robi pajiset me këtë moral, ai bëhet i aftë të kundërshtojë çdo dyshim që paraqesin ata që largohen nga e vërteta ndaj lajmeve të Allahut dhe të Dërguarit të Tij (paqja qoftë mbi të!), qofshin ata prej muslimanëve që kanë shpikur në fenë e Allahut gjëra që nuk janë prej saj, apo qofshin prej ateistëve, të cilët hedhin dyshime në zemrat e muslimanëve.

Le të sjellim për këtë një shembull: është e vërtetuar në "Sahihun e Buhariut", nga hadithi i Ebu

Hurejrës (Allahu qoftë i kënaqur me të!), se Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«إِذَا وَقَعَ الدُّبَابُ فِي شَرَابٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ، ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ؛ فَإِنَّ فِي إِحْدَى جَنَاحَيْهِ دَاءً، وَالْأُخْرَى شِفَاءً».

"Nëse miza bie në pijen e ndokujt, le ta zhytë atë, pastaj le ta nxjerrë; sepse në njërin nga krahët e saj ka sëmundje, ndërsa në tjetrin ka shërim!"¹

Ky është një lajm që e ka dhënë i Dërguari i Allahut (paqja qoftë mbi të!), dhe ai ka të bëjë me çështjet e të fshehtës (të panjohurës). Ai nuk flet nga mendja e tij, por thotë vetëm atë që Allahu i Lartësuar ia ka shpallur. Kjo sepse ai është njeri, dhe njerëzit nuk e dinë të fshehtën. Madje, Allahu i ka thënë atij:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبِ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ﴾

Thuaj: "Nuk po ju them se unë zotëroj thesaret e Allahut, as se e di të fshehtën e as po ju them se jam melek. Unë ndjek vetëm atë që më shpallet." (El-En'am, 50)

Këtë lajm jemi të obliguar që ta presim me moral të mirë. Morali i mirë ndaj këtij lajmi është që ta pranojmë atë me zemër të hapur dhe të jemi të bindur se ajo që ka thënë Profeti (paqja qoftë mbi të!) në këtë hadith është e vërtetë dhe e saktë, edhe

¹ Shënon Buhariu: Kapitulli i fillimit të krijimit, nënkaptulli: "Nëse miza bie në pijen e ndonjërit prej jush le ta zhytë atë, sepse në njërin krah të saj ka sëmundje dhe në tjetrin shërim", nr. 3320, nga hadithi i Ebu Hurejrës, Allahu qoftë i kënaqur me të!

nëse dikush e kundërshton atë. Ne e dimë me bindje të plotë se çdo gjë që bie në kundërshtim me atë që është vërtetuar në mënyrë të saktë nga i Dërguari i Allahut (paqja qoftë mbi të!) është e pavërtetë, sepse Allahu i Lartësuar thotë:

﴿...فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصِرُّونَ﴾

"E, çfarë ka përtej së vërtetës, përveç humbjes? E, përse shmangeni, vallë?!" (Junus, 32)

Dhe një shembull tjetër: nga lajmet që kanë të bëjnë me Ditën e Kiametit:

Pejgamberi (paqja qoftë mbi të!) ka lajmëruar:

«أَنَّ الشَّمْسَ تَذْنُو مِنَ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقَدْرِ مِيلٍ»

"Se dielli do t'u afrohet krijesave në Ditën e Kiametit në një largësi prej një miljeje."¹ Qoftë se kjo milje nënkupton miljen e lapsit të syve (largësi shumë e vogël), apo miljen si masë distance, në të dyja rastet kjo largësi ndërmjet diellit dhe kokave të krijesave është e vogël. Megjithatë, me gjithë këtë, njerëzit nuk do të digjen nga nxehtësia e tij, edhe pse nëse dielli do të afrohej sot në këtë botë vetëm sa një gisht, do të digjej e gjithë bota.

Dikush mund të thotë: "Si do t'u afrohet dielli kokave të krijesave në Ditën e Kiametit në këtë distancë, e pastaj njerëzit të mbesin gjallë qoftë edhe për një çast?!"

¹ Transmetoi Muslimi: Libri i Xhenetit, kapitulli: Përshkrimi i Ditës së Kiametit, nr. (2864), nga hadithi i Mikdad ibën el-Esvedit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

Pra, cili është morali i mirë ndaj këtij hadithi?

Morali i mirë ndaj këtij hadithi është që ta pranojmë atë, të besojmë në të dhe që në zemrat tona të mos ketë ndonjë shqetësim, ngushtim apo mëdyshje ndaj tij. Gjithashtu, duhet të dimë se ajo që ka njoftuar Profeti (paqja qoftë mbi të!) në lidhje me këtë çështje është e vërtetë.

Nuk mund t'i krahasojmë gjendjet e botës së ardhshme me gjendjet e kësaj bote, për shkak të këtij dallimi të madh që ekziston mes tyre. Ne e dimë se njerëzit do të qëndrojnë në Ditën e Kiametit pesëdhjetë mijë vjet. Por, sipas standardeve të kohës së kësaj bote, a është e mundur që ndonjëri prej njerëzve të qëndrojë pesëdhjetë mijë vjet?

Përgjigjja është jo. Pra, dallimi është shumë i madh. E meqenëse çështja është kështu, atëherë besimtari e pranon një lajm të tillë me zemër të hapur dhe të qetë, përceptimi i tij zgjerohet dhe zemra e tij hapet për ta pranuar atë.

2- T'i pranosh dispozitat e Allahut me pohim, zbatim dhe praktikim: pra të mos refuzosh asnjë prej dispozitave të Allahut. Nëse njeriu refuzon diçka nga dispozitat e Allahut, kjo është sjellje e keqe ndaj Allahut të Madhëruar, qoftë nëse e refuzon duke e mohuar gjykimin e Tij, qoftë duke refuzuar ta zbatojë nga mendjemadhësia, apo duke e neglizhuar zbatimin e saj nga pakujdesia. E gjithë kjo bie në kundërshtim me moralin e mirë ndaj Allahut të Madhëruar.

Le të sjellim për këtë një shembull: veprat e mira të vështira me të cilat angazhohemi gjatë muajit të Ramazanit. Agjërimi pa dyshim është i vështirë për shpirtrat, sepse njeriu gjatë tij largohet nga gjërat me të cilat është mësuar, si ushqimi, pija dhe marrëdhëniet bashkëshortore. Kjo është diçka e vështirë për njeriun. Por besimtari, i cili ka moral të mirë ndaj Allahut të Madhëruar, e pranon këtë detyrim; ose më saktë të themi: e pranon këtë nderim dhe mirësi nga Allahu i Madhëruar. Ai e pranon me zemër të hapur dhe të qetë, shpirti i tij zgjerohet për ta përballuar atë. Prandaj e sheh që agjëron ditët e gjata dhe të nxehta, ndërsa është i kënaqur me këtë dhe e ka zemrën të qetë, sepse ai sillet me moral të mirë ndaj Zotit të tij. Ndërsa ai që ka moral të keq ndaj Allahut e përballon një adhurim të tillë me mërzitje dhe pakënaqësi. Sikur të mos kishte frikë nga pasojat e një çështjeje që nuk do të kishte përfundim të mirë për të, nuk do të angazhohej fare me agjërimin.

Dhe një shembull tjetër: namazi. Pa dyshim, ai është i rëndë për disa njerëz dhe është veçanërisht i rëndë për hipokritët, ashtu siç ka thënë Profeti (paqja qoftë mbi të!):

«أَثْقَلُ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ: صَلَاةُ الْعِشَاءِ وَصَلَاةُ الْفَجْرِ».

"Namazi më i rëndë për hipokritët është namazi i jacistë dhe i sabahut."¹

Por për besimtarin namazi nuk është i rëndë, Allahu i Lartësuar thotë:

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ 45 الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقَوْنَ رَبَّهُمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ 46﴾

"Kërkoni ndihmë me durim e me namaz! Kjo është njëmend e vështirë, përveçse për të përluritur, të cilët janë të bindur se do ta takojnë Zotin e tyre dhe se do të kthehen tek Ai." (El-Bekare, 45-46) Kështu, namazi për këta njerëz, nuk është i rëndë, por përkundrazi është i lehtë dhe i thjeshtë. Për këtë arsye, Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«جُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ».

"Kënaqësia ime është në namaz."²

Kështu, morali i mirë ndaj Allahut të Madhëruar në lidhje me namazin është që ta kryesh atë me zemër të hapur dhe të qetë, me shpirt të kënaqur dhe të gëzuar. Të gëzohesh kur je duke u falur dhe ta presësh me dëshirë ardhjen e kohës së tij. Kur ta kesh falur namazin e sabahut, të jesh me mall për namazin e drekës. Kur ta kesh falur namazin e

¹ E shënojnë Buhariu: Kapitulli i ezanit, nënkapitulli: "Vlera e jacistë me xhemat", nr. 657 dhe Muslimi: Kapitulli: "Xhamitë", nënkapitulli: "Vlera e namazit me xhematë", nr. 651, nga hadithi i Ebu Hurejrës, Allahu qoftë i kënaqur me të!

² E transmetuan Imam Ahmedi (3/128) dhe Nesaiu: Libri i bashkëjetesës me gratë, kapitulli: Dashuria ndaj grave, nr. 3940, nga hadithi i Enesit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

drekës, të jesh me mall për namazin e ikindisë. Kur ta kesh falur namazin e ikindisë, të jesh me mall për namazin e akshamit. Kur ta kesh falur namazin e akshamit, të jesh me mall për namazin e jacisë. Dhe kur ta kesh falur namazin e jacisë, të jesh me mall për namazin e sabahut. Kështu vazhdimisht, zemra jote të jetë e lidhur me këto adhurime. Pa dyshim, kjo është prej moralit të mirë ndaj Allahut të Lartësuar.

Shembulli i tretë në marrëdhëniet me njerëzit: ndalimi i kamatës. Allahu na e ka ndaluar kamatën në mënyrë të qartë në Kuran, ashtu siç ka thënë Allahu i Lartësuar:

{...وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا...}

"...Mirëpo, Allahu e ka lejuar tregtinë dhe e ka ndaluar kamatën..." Po ashtu për të ka thënë:

{...فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ}

"Atij që i vjen këshilla nga Zoti i vet dhe heq dorë (nga kamata), i takon ajo që ka kaluar, ndërsa çështja e tij është tek Allahu. Ndërkaq, ata që i kthehen (marrjes së kamatës), do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë." (El-Bekare, 275) Kështu, Ai e kërcënoi atë që i kthehet kamatës pasi t'i ketë ardhur këshilla dhe ta ketë mësuar dispozitën, me qëndrim të përhershëm në Zjarr - Allahu na ruajt!

Besimtari e pranon këtë dispozitë me zemër të hapur, i kënaqur dhe i gëzuar. Ndërsa ai që nuk beson, nuk e pranon atë, i ngushtohet zemra prej saj dhe ndoshta përpiket ta anashkalojë me lloje të ndryshme mashtrimesh. Kjo sepse ne e dimë se në kamatë ka një fitim të sigurt dhe nuk ka asnjë rrezik, por në të vërtetë ajo është fitim për njërin person dhe padrejtësi ndaj tjetrit. Për këtë arsye, Allahu i Lartësuar ka thënë:

﴿...وَإِنْ تَبْتَغُوا فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾

“...E nëse pendoheni, atëherë ju takon vetëm kapitali juaj; nuk bëni padrejtësi dhe as nuk ju bëhet padrejtësi.” (El-Bekare, 279)

3- T'i pranosh caktimet e Allahut të Lartësuar me kënaqësi dhe durim: Ky është aspekti i tretë i moralit të mirë ndaj Allahut. Të gjithë e dimë se caktimet e Allahut të Madhëruar, të cilat Ai i drejton dhe i rregullon në krijesat e Tij, nuk janë të gjitha të përshtatshme dhe të pëlqyeshme për krijesat. A është çdo gjë që Allahu na cakton e përshtatshme për ne, në kuptimin që shpirtat tanë anojnë nga ajo dhe pajtohen me të nga ana psikologjike? Përgjigjja në realitet është: Jo.

Për shembull, sëmundja nuk është diçka që i përshtatet njeriut, sepse njeriu dëshiron të jetë i shëndetshëm.

Po kështu edhe varfëria nuk i përshtatet njeriut, sepse njeriu dëshiron të jetë i pasur. Po ashtu edhe

padituria nuk i përshtatet njeriut, sepse njeriu dëshiron të jetë i ditur. Por caktimet e Allahut të Madhëruar, me urtësinë e Tij, janë të larmishme: disa prej tyre i përshtaten njeriut dhe ai ndihet i qetë me to sipas natyrës së tij, dhe disa prej tyre nuk janë të tilla. Atëherë, cili është morali i mirë ndaj Allahut të Madhëruar në lidhje me caktimet e Tij?

Morali i mirë ndaj Allahut në lidhje me caktimet e Tij është që të jesh i kënaqur me atë që Allahu ka caktuar për ty, të gjesht qetësi në të dhe të dish se Ai, i Madhëruari dhe i Lartësuari, nuk ka caktuar asgjë veçse me një urtësi dhe një qëllim të lavdëruar, për të cilin meriton falënderim dhe mirënjohje.

Prandaj, morali i mirë ndaj Allahut në lidhje me caktimet e Tij është që njeriu të jetë i kënaqur, të dorëzohet dhe të gjejë qetësi. Për këtë arsye, Allahu i ka lavdëruar durimtarët duke thënë:

﴿...وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ 155 الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (156)

"...përgëzoji të durueshmit, të cilët, kur i godet ndonjë fatkeqësi, thonë: "Të Allahut jemi dhe tek Ai do të kthehemi." (El-Bekare, 155-156)

E dyta: Morali i mirë në marrëdhënie me krijesat: Ndërsa morali i mirë me krijesat, disa prej dijetarëve e kanë përkufizuar atë, ndër ta edhe Hasan el-Basriu (Allahu e mëshiroftë!), se ai është:

"Të mos i lëndosh të tjerët, të ofrosh mirësi dhe të kesh fytyrë të qeshur."¹

Së pari: Kuptimi i moslëndimit të të tjerëve është që njeriu ta largojë dëmin e tij nga të tjerët, qoftë nëse ky dëm lidhet me pasurinë, me veten apo me nderin. Kush nuk përmbahet nga dëmtimi i njerëzve, ai nuk ka moral të mirë, por përkundrazi ka moral të keq.

Pejgamberi (paqja qoftë mbi të!) njoftoi haptazi për shenjtërinë e kësaj në tubimin më të madh, në të cilin u mblodh me umetin e tij, kur tha:

«إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا».

"Vërtet, gjaqet, pasuritë dhe nderi juaj janë të shenjta (ndalohet cenimi i tyre), sikurse shenjtëria e kësaj dite, në këtë muaj, në këtë vend."²

Nëse një njeri cenon të tjerët duke ua marrë pasurinë, ose duke i mashtruar, ose duke i tradhtuar, ose duke i sulmuar me rrahje e plagosje, apo duke i fyer dhe përgojuar, atëherë ai nuk ka moral të mirë ndaj njerëzve, sepse nuk është përmbajtur nga dëmtimi i tyre. Madje, mëkati i këtij veprimi bëhet edhe më i madh sa herë që

¹ "Ihja Ulum ed-Din" (3/52-53).

² Shënon Buhariu, Kapitulli i haxhit, nënkaptulli "Hytbeja në ditët e Minasë", nr. 1741 dhe Muslimi, Kapitulli i kasamës, nënkaptulli "Ashpërsimi i ndalimit të derdhjes së gjakut", nr. 1679, nga hadithi i Ebu Bekres, Allahu qoftë i kënaqur me të!

padrejtësia drejtohet ndaj dikujt që ka të drejta më të mëdha mbi ty.

Prandaj, keqsjellja ndaj prindërve është më e rëndë se keqsjellja ndaj të tjerëve. Po kështu, keqsjellja ndaj të afërmve është më e rëndë se ndaj atyre që nuk janë të afërm, ndërsa keqsjellja ndaj fqinjëve është më e rëndë se ndaj atyre që nuk janë fqinjët e tu. Për këtë arsye, Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ». قَالُوا: مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ».

"Pasha Allahun, nuk ka besuar! Pasha Allahun, nuk ka besuar! Pasha Allahu?" Ai tha: "Ai, prej dëmeve të të cilit fqinji i tij nuk ndihet i sigurt."¹

Së dyti: Kuptimi i ofrimit të mirësisë. Fjala "mirësi" nënkupton bujarinë dhe fisnikërinë. Pra, njeriu duhet të tregojë bujari dhe fisnikëri. Bujaria nuk është, siç mendojnë disa njerëz, vetëm dhënia e pasurisë. Përkundrazi, bujaria shfaqet edhe në sakrifikimin e vetes, në vënien në shërbim të pozitës dhe ndikimit që njeriu gëzon, si edhe në dhënien e pasurisë.

Nëse shohim një njeri që ua plotëson nevojat njerëzve, i ndihmon ata, ndërmjetëson për çështjet e tyre tek ata që ata vetë nuk kanë mundësi t'i

¹ Shënon Buhariu: Libri i Edukatës, Kreu: Mëkati i personit, fqinji i të cilit nuk është i sigurt nga të këqijat e tij, nr. 6016, nga hadithi i Ebu Shurejhut, Allahu qoftë i kënaqur me të!

takojnë, përhap dijen e tij mes njerëzve dhe shpenzon pasurinë e tij për ta, atëherë ne e cilësojmë atë si njeri me moral të mirë, sepse ai ofron mirësi dhe bujari për të tjerët. Për këtë arsye, Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتَّبِعِ السَّبِيلَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ».

"Kije frikë Allahun kudo që të jesh, të keqen pasoje me të mirë, që kjo (e fundit) ta shlyejë atë (të keqen), si dhe sillu mirë me njerëzit!"¹

Prej sjelljes së mirë me njerëzit është që, nëse të bëhet padrejtësi ose keqtrajtohesh, ti të falësh dhe të tolerosh. Allahu i ka lavdëruar ata që ua falin njerëzve, duke thënë për banorët e Xhenetit:

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾¹³⁴

"Të cilët japin lëmoshë, qoftë kur janë në mirëqenie, qoftë kur janë në vështirësi, e përmbajnë mllefin dhe ua falin njerëzve, - e Allahu i do bamirësit." (Ali-Imran, 134)

Gjithashtu Allahu i Lartësuar thotë:

﴿...وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى...﴾

"...porse të falni është më afër devotshmërisë..." (El-Bekare, 237)

Gjithashtu Allahu i Lartësuar thotë:

﴿...وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا...﴾

¹ E transmetoi Tirmidhiu: Kapitujt e bamirësisë dhe lidhjeve farefisnore, tema: Çfarë është transmetuar rreth shoqërimit me njerëzit, nr. 1987, nga hadithi i Ebu Dherrit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

"Le të falin e le të tolerojnë!" (En-Nur, 22)

Gjithashtu Allahu i Lartësuar thotë:

﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ...﴾

"...por, ai që fal dhe pajtohet, e ka shpërblimin tek Allahu..." (Esh-Shura, 40)

Çdo njeri që ka marrëdhënie me njerëzit patjetër do të përballet me ndonjë lloj keqtrajtimi prej tyre. Qëndrimi i tij ndaj këtij keqtrajtimi duhet të jetë falja dhe tolerimi. Le ta dijë me bindje të plotë se, me faljen e tij, me tolerimin e gabimit dhe me përgjigjen në mënyrë të mirë, armiqësia mes tij dhe vëllait të tij do të shndërrohet në miqësi dhe dashamirësi. Allahu i Lartësuar ka thënë:

﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدُوٌّ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ 34

"E mira nuk barazohet me të keqen! Ktheje të keqen me të mirë, sepse atëherë ai me të cilin kishe armiqësi papritmas do të bëhet si mik i ngushtë." (Fusilet, 34)

Vështrojeni, ju njohës të gjuhës arabe, se si rezultati është i ndërlidhur me lidhëzën (atëherë), nëpërmjet së cilës shprehet diçka e papritur dhe tregohet për ndodhjen e menjëhershme të rezultatit.

﴿...فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدُوٌّ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾

"atëherë ai me të cilin kishe armiqësi papritmas do të bëhet si mik i ngushtë." Mirëpo, jo çdokujt i mundësohet kjo, Allahu i Lartësuar thotë:

{وَمَا يُقْلَهُ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُقْلَهُ إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ} (35)

"Por ky virtyt u jepet vetëm atyre që bëjnë durim dhe vetëm atyre që janë me fat të madh." (Fusilet, 35)

A kuptojmë nga kjo se falja e atij që bën padrejtësi është e lavdërueshme në çdo rast dhe e urdhëruar pa asnjë përjashtim? Kjo mund të kuptohet nga ajeti, por duhet ditur se falja është e lavdërueshme vetëm atëherë kur falja është zgjidhja më e mirë. Nëse ndëshkimi ose marrja e së drejtës është më e dobishme dhe më e përshtatshme, atëherë ajo është më e mirë se falja. Për këtë arsye, Allahu i Lartësuar ka thënë:

{...فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ...}

"...por, ai që fal dhe përmirëson, e ka shpërblimin tek Allahu..." (Esh-Shura, 40) Pra, Allahu e ka lidhur faljen me përmirësimin.

Falja mund të mos sjellë gjithmonë përmirësim. Mund të ndodhë që ai i cili të ka bërë padrejtësi dhe është sjellë me ligësi ndaj teje të jetë një njeri që njihet për të keqen dhe prishjen. Nëse e fal, ai mund të vazhdojë edhe më tej në të keqen dhe prishjen e tij. Prandaj, në një rast të tillë, më e mira është që të kërkohet përgjegjësi për veprimet e tij, sepse kjo i përmirëson gjërat. Shejhul-Islam Ibn Tejmije (Allahu e mëshiroftë!) ka thënë: "Përmirësimi është i detyrueshëm, ndërsa falja është e pëlqyeshme. Prandaj, nëse falja sjell humbjen e përmirësimit,

atëherë kjo do të thotë se i kemi dhënë përparësi një veprë të pëlqyeshme ndaj një veprë të detyrueshme, ndërkohë që Sheriati nuk e lejon një gjë të tillë." Pa dyshim që Shejhul-Islam ka thënë të vërtetën (Allahu e pastë mëshiruar!).

Me këtë rast dëshiroj të tërheq vëmendjen për një çështje që shumë njerëz e bëjnë me qëllim të mirësisë. Ajo është kur ndodh një aksident nga një person dhe si pasojë e tij humb jetën një person tjetër. Atëherë vijnë të afërmit e të vrarit dhe ia falin dëmshpërblimin (dijen) këtij personi që e ka shkaktuar aksidentin. A është falja e dëmshpërblimit prej tyre e lavdërueshme dhe konsiderohet prej moralit të mirë, apo kjo çështje është e diskutueshme?

Kjo çështje është e diskutueshme: duhet të meditojmë dhe të mendojmë për gjendjen e këtij personi që e ka shkaktuar aksidentin: A është ai prej njerëzve të njohur për pakujdesi, nxitim dhe mungesë të përgjegjësisë? A është prej atyre që nuk u intereson — Allahu na ruajtë — të përplasim dikë, sepse mendojnë se mund ta paguajnë dëmshpërblimin e tij? Apo është një njeri të cilit i ka ndodhur ky aksident, edhe pse ka treguar kujdes të plotë dhe ka vepruar me maturi të plotë, por Allahu i Lartësuar ka caktuar që çdo gjë të ndodhë sipas një përcaktimi të Tij?

Nëse ai i përket kategorisë së dytë, atëherë falja ndaj tij është më e përshtatshme. Por, para faljes,

edhe në këtë rast, duhet të shohim: A i kishte i vdekuri borxh ndokujt? Nëse i vdekuri i kishte borxh ndokujt dhe nuk ka mënyrë për ta shlyer atë përveçse nga dëmshpërblimi i aksidentit, atëherë nuk lejohet që ne ta falim atë, sepse borxhi ka përparësi ndaj trashëgimisë. Edhe nëse do ta falnim, kjo falje nuk do të merrej në konsideratë. Kjo është një çështje që ndoshta shumë njerëz e neglizhojnë. Ne e themi këtë sepse trashëgimtarët e marrin të drejtën e tyre mbi këtë dëmshpërblim nga i vdekuri që ka humbur jetën në aksident dhe e drejta e tyre nuk hyn në fuqi përveçse pas shlyerjes së borxhit. Për këtë arsye, kur Allahu përmendi trashëgiminë, tha:

{...مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ...}

"...pas përmbushjes së porosisë (testamentit) që ka lënë (i vdekuri) dhe shlyerjes së borxhit..." (En-Nisa, 11)

Si përfundim, falja e njerëzve është pjesë e moralit të mirë, dhe ajo hyn në kuadrin e bujarisë dhe bërjes mirë, sepse bujaria dhe bërja mirë mund të jetë ose duke dhënë diçka, ose duke hequr dorë nga një e drejtë. Sakaq falja bën pjesë te heqja dorë nga një e drejtë.

Së treti: Fytyra e çelur dhe e qeshur: që njeriu të ketë fytyrë të qeshur e të këndshme. E kundërta e kësaj është fytyra e vrenjtur dhe e ngrysur. Lidhur me këtë Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«لَا تَحْفَرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَلَوْ أَنَّ تَلَقَّى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ».

"Assesi mos nënvlerëso asnjë gjë, edhe ta takosh vëllanë tënd me fytyrë të qeshur!"¹

Fytyra e çelur dhe e buzëqeshur sjell gëzim tek ai me të cilin takohesh. Ajo sjell dashamirësi dhe dashuri, si dhe sjell qetësi në zemrën tënde dhe në zemrën e atij që të takon. Provoje dhe do ta vëresh vetë.

E nëse je me fytyrë të vrenjtur, njerëzit largohen prej teje dhe nuk ndihen rehat të ulen apo të bisedojnë me ty. Madje, ndoshta mund të prekesh edhe nga një sëmundje e rrezikshme, e cila quhet tensioni i lartë i gjakut. Hapja e zemrës dhe fytyra e çelur e buzëqeshur janë prej mjeteve më të dobishme që ndihmojnë në parandalimin e kësaj sëmundjeje. Për këtë arsye, mjekët e këshillojnë atë që është prekur nga kjo sëmundje që të largohet nga gjërat që e irritojnë dhe e zemërojnë, sepse ato e përkeqësojnë gjendjen e tij. Prandaj, fytyra e çelur ndihmon në largimin e këtij problemi, sepse nëpërmjet saj njeriut i hapet zemra dhe bëhet i dashur ndaj njerëzve.

Këto janë tri themelet rreth të cilave rrotullohet morali i mirë në marrëdhënie me krijesat.

¹ E shënon Muslimi, në kapitullin: "Mirësia dhe lidhjet farefisnore", nënkapitulli: "Pëlqyeshmëria e buzëqeshjes gjatë takimit", nr. 2626, nga hadithi i Ebu Dherrit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

Prej moralit të mirë me krijesat është edhe sjellja e mirë me miqtë, të afërmit dhe familjen: të mos ndihesh keq prej tyre dhe të mos ua vështirësosh atyre jetën, por përkundrazi, t'u sjellësh gëzim aq sa ke mundësi, brenda kufijve të Sheriatit të Allahut. Ky përkufizim është i domosdoshëm, sepse prej njerëzve ka të tillë që nuk gjejnë kënaqësi veçse në mëkat ndaj Allahut — Allahu na ruajtë! — dhe me një gjë të tillë ne nuk pajtohemi. Por t'u sjellësh gëzim atyre që kanë lidhje me ty, qofshin familjarë, miq apo të afërm, brenda kufijve të Sheriatit, është prej moralit të mirë. Për këtë arsye, Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي».

"Më i miri ndër ju është ai që është më i miri për familjen e tij, dhe unë jam më i miri ndër ju për familjen time."¹

Shumë njerëz, për fat të keq, kanë sjellje të mirë me të tjerët, por nuk kanë sjellje të mirë me familjen e tyre. Kjo është gabim dhe një përmbysje e realitetit. Si mund të sillesh mirë me njerëzit e largët, ndërsa sillesh keq me të afërmit?! Ndoshta dikush thotë: "Sepse me të afërmit nuk ndiej nevojë për formalitete dhe mirësjellje të shtirur mes nesh,

¹ Transmetoi Tirmidhiu: Libri i Virtyteve, kapitulli mbi vlerën e grave të Profetit (paqja qoftë mbi të!), nr. 3895, nga hadithi i Aishes, Allahu qoftë i kënaqur me të!, dhe e transmetoi Ibn Maxheh: Libri i Martesës, kapitulli mbi sjelljen e mirë me gratë, nr. 1977, nga hadithi i Ibn Abasit, Allahu qoftë i kënaqur me të dy!

prandaj sillem keq me ta." Ne i themi: Kjo nuk është e saktë. Të afërmit janë njerëzit që më së shumti meritojnë që të shkosh mirë me ta.

وَلِهَذَا قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أُمُّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «أُمُّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «أَبُوكَ».

Për këtë arsye, një burrë tha: "O i Dërguari i Allahut, kush e meriton më së shumti që të shkoj mirë me të?" Ai i tha: "Nëna jote." Burri pyeti: "Pastaj kush?" Ai tha: "Nëna jote." Burri pyeti: "Pastaj kush?" Ai tha: "Nëna jote." Burri pyeti sërish: "Pastaj kush?" Ai tha: "Babai yt."¹

Ndërsa te disa njerëz çështja është e kundërta: e sheh atë që sillet keq me nënën e tij, por sillet mirë me gruan e tij. Kështu, ai e vendos përpara sjelljen e mirë me gruan e tij ndaj mirësisë dhe respektit që duhet të ketë ndaj nënës së tij.

Si përfundim sjellja e mirë me familjen, me shokët dhe me të afërmit, e gjitha është prej moralit të mirë.

Duhet që në këto qendra verore ta shfrytëzojmë praninë e të rinjve, duke i stërvitur ata në përvetësimin e moralit të mirë, në mënyrë që kjo qendër të jetë një qendër mësimi dhe edukimi. Sepse dija pa edukim mund të ketë dëm më të madh

¹ E shënojnë Buhariu, në kapitullin: "Edukimi", nënkapitulli: "Kush nga njerëzit është më i denjë për mirësjelljen", nr. 5971 dhe Muslimi, në kapitullin: "Mirësjellja, lidhjet farefisnore dhe edukata", nënkapitulli: "Mirësjellja ndaj prindërve dhe se ata janë më meritoret për të", nr. 2548, nga hadithi i Ebu Hurejrës (Allahu qoftë i kënaqur prej tij!).

sesa dobia e saj, por kur shoqërohet me edukim, dija e arrin qëllimin për të cilin është synuar. Për këtë arsye, Allahu i Lartësuar ka thënë:

﴿مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّيِّكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ 79﴾

"Nuk është e mundur që një njeri, pasi Allahu t'ia japë Librin, urtësinë dhe pejgamberinë, t'u thotë njerëzve: "Bëhuni robër të mi, e jo të Allahut", por (ai thotë): "Bëhuni dijetarë të mirëfilltë, sepse ju ua keni mësuar të tjerëve Librin dhe e keni mësuar edhe vetë atë!" (Ali-Imran, 79)

Kjo është dobia e dijes: që njeriu të bëhet "edukues" domethënë të jetë edukues i robërve të Allahut sipas Sheriatit të Allahut. Këto qendra, për të cilat shpresojmë që organizatorët e tyre t'i bëjnë një fushë ku garohet për moralin e lartë, pjesë e të cilit është dhe mirësjellja ndaj krijesave.

Ne kemi përmendur më herët se morali i mirë mund të jetë i natyrshëm por mund të arrihet edhe përmes përvetësimit dhe ushtrimit. Morali i mirë që është i natyrshëm është më i plotë se morali i mirë i fituar me përpjekje, dhe për këtë sollëm si argument fjalën e të Dërguarit (paqja qoftë mbi të!) drejtuar Eshexh Abdul-Kajsit:

«بَلِ اللَّهُ جَبَلًا عَلَيْهَا».

"Përkundrazi, Allahu të ka brumosur me të."¹

¹ E transmetuan Ebu Davudi: Libri i edukatës, kapitulli rreth puthjes së burrit, nr. 5225, nga Zariu, Allahu qoftë i kënaqur me të, i cili ishte në delegacionin

Sepse morali i mirë që është i natyrshëm nuk largohet nga njeriu, ndërsa morali i mirë i fituar përmes ushtrimit dhe përvetësimit mund t'i mungojë njeriut në shumë raste, sepse ai kërkon praktikë, përpjekje dhe përballim të vështirësive, si dhe kujtesë për ta demonstruar atë sa herë që shfaqet diçka që e nxit dhe e provokon njeriun.

وَلِهَذَا جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُوصِنِي. قَالَ: «لَا تَغْضَبَ»، فَرَدَّدَ مِرَارًا، قَالَ: «لَا تَغْضَبَ»،

Për këtë arsye, një burrë erdhi te i Dërguari i Allahut (paqja qoftë mbi të!) dhe i tha: "O i Dërguari i Allahut, më këshillo." Ai tha: "Mos u zemëro." Ai e përsëriti kërkesën disa herë, ndërsa ai i tha: "Mos u zemëro."¹ Profeti (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ».

"Nuk quhet mundës ai që triumfon mbi të tjerët, por, në të vërtetë, i fortë është ai që përmbahet kur është i zemëruar!"²

"Mundës" është ai që i mund njerëzit. Pra, i fortë nuk është ai që i mund njerëzit.

e Abdul-Kajsit, dhe Tirmidhiu: Kapitujt e bamirësisë dhe lidhjeve farefisnore, kapitulli rreth maturisë dhe ngutjes, nr. 2011, nga Ibn Abasi, Allahu qoftë i kënaqur me të dy!

¹ Transmetoi Buhariu: Libri i Edukatës, kapitulli: Ruajtja nga zemërimi, nr. 6116, nga hadithi i Ebu Hurejrës, Allahu qoftë i kënaqur me të!

² E shënojnë Buhariu, në kapitullin: "Mirësjellja", nënkapitulli: "Ruajtja nga zemërimi", nr. 6114 dhe Muslimi, në kapitullin: "Mirësia, lidhjet farefisnore dhe mirësjellja", nënkapitulli: "Vlera e atij që e përmban veten gjatë zemërimit", nr. 2609, nga hadithi i Ebu Hurejrës (Allahu qoftë i kënaqur prej tij!).

«إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»

“Por, në të vërtetë, i fortë është ai që përmbahet kur është i zemëruar”¹ Pra, ai që triumfon mbi veten e tij dhe vetëpërmbahet kur është i zemëruar, është në të vërtetë i fortë, dhe vetëpërmbajtja kur njeriu është i zemëruar konsiderohet prej virtyteve të larta morale.

Kur të zemërohesh, mos vepro sipas zemërimit, por kërko mbrojtje tek Allahu nga shejtani i mallkuar. Nëse je në këmbë, ulu; dhe nëse je ulur, shtrihu. Nëse zemërimi të shtohet edhe më shumë, merr abdes derisa të largohet prej teje.

Si përfundim: Morali i mirë i natyrshëm është më i mirë se morali i mirë i përvetësuar, sepse ai është tipar i lindur i njeriut dhe atij i vjen e lehtë në çdo situatë, ndërsa morali i përvetësuar mund t'i mungojë atij në disa situata.

Po kështu themi se morali i mirë mund të arrihet edhe përmes përvetësimit, domethënë që njeriu ta stërvisë veten me moralin e mirë. Kështu, njeriu e përvetëson moralin e mirë përmes disa gjërave, si:

Së pari: Të shikojë në Librin e Allahut dhe në Sunetin e të Dërguarit të Tij (paqja qoftë mbi të!), duke vështruar tekstet që tregojnë vlerat e një

¹ E shënojnë Buhariu, në kapitullin: "Edukimi", nënkapitulli: "Ruajtja nga zemërimi", nr. 6114 dhe Muslimi, në kapitullin: "Bamirësia, lidhjet farefisnore dhe edukimi", nënkapitulli: "Vlera e atij që e përmban veten gjatë zemërimit", nr. 2609, nga hadithi i Ebu Hurejrës, Allahu qoftë i kënaqur me të!

virtyti të lartë. Besimtari, kur sheh se tekstet lavdërojnë një prej virtyteve apo veprave të mira, ai përpiket ta zbatojë atë.

Së dyti: Të shoqërohet me njerëz që njihen për moral të mirë. Profeti (paqja qoftë mbi të!) e ka këshilluar këtë në fjalën e tij:

«مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيكَ، وَإِمَّا أَنْ تَتَّبَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكَبِيرِ إِمَّا أَنْ يَحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً».

"Shoku i mirë dhe shoku i keq i shëmbëlajnë shitësit të parfumit dhe farkëtarit që i fryn gjyrykut: shitësi i parfumit ose të lyen me parfum, ose blen parfum prej tij, ose ndien aromë të këndshme prej tij, kurse farkëtari që i fryn gjyrykut, ose ta djeg rrobën, ose ndien erë të keqe prej tij."¹

Pra, të gjithë të rinjtë duhet të shoqërohen me ata që njihen për moral të mirë dhe të largohen nga morali i keq dhe veprat e ulëta, në mënyrë që nga ky shoqërim të përfitojnë një shkollë, me anë të së cilës ndihmohen për t'u stolisur me moral të mirë.

E treta: Duhet që njeriu të reflektojë rreth pasojave të moralit të tij të keq; sepse njeriu me moral të keq është i urryer, njeriu me moral të keq është i braktisur dhe njeriu me moral të keq përmendet me cilësi të shëmtuara. Kështu, nëse

¹ E shënojnë Buhariu, në kapitullin: "Therjet dhe gjahu", nënkaptulli: "Misku", nr. 5534 dhe Muslimi, në kapitullin: "Mirësjellja dhe lidhjet farefisnore", nënkaptulli: "Pëlqyeshmëria e ndejës me njerëzit e mirë", nr. 2628, nga hadithi i Ebu Musa el-Esh'ariut, Allahu qoftë i kënaqur me të!

njeriu e di se morali i keq e shpie në këtë gjendje, atëherë ai largohet prej tij.

*

Shembulli i mrekullueshëm (paqja qoftë mbi të!)

Ne kemi shembullin e mrekullueshëm të i Dërguari i Allahut (paqja qoftë mbi të!). Ai ishte njeriu me moralin më të përsosur, sepse Allahu i Lartësuar ka thënë për të:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾⁴

"Dhe, vërtet, ti je në një shkallë të lartë të moralit." (El-Kalem, 4) Ngjarjet dhe rastet që ndodhën gjatë kohës së të Dërguarit të Allahut (paqja qoftë mbi të!) dëshmojnë për moralin e tij të lartë. Madje, ai (paqja qoftë mbi të!) kishte sjellje të shkëlqyer edhe me fëmijët: i përkëdhelte, luante me ta dhe u fliste me dashuri. Njërit prej fëmijëve i thoshte:

﴿يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟﴾

"O Ebu Umejri, çfarë u bë me nugejrin?"¹ Ebu Umejri ishte pseudonimi i një fëmije të vogël. Ai kishte një zog të vogël, të quajtur "nugejri", i cili ishte sa një harabel. Ky zog ngordhi dhe fëmija u mërzi shumë për të. Atëherë Profeti (paqja qoftë mbi të!), për ta

¹ E shënojnë Buhariu, në kapitullin: "Mirësjellja", nënkapitulli: "Çiltërsia ndaj njerëzve", nr. 6129 dhe Muslimi, në kapitullin: "Rregullat e mirësjelljes", nënkapitulli: "Pëlqyeshmëria e tahnikut për të porsalindurin pas lindjes", nr. 2150, nga hadithi i Enesit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

ngushëlluar dhe për t'ia lehtësuar mërzinë, i thoshte me përkëdhelje: "O Ebu Umejri! Çfarë u bë me nugejrin?"

Një beduin erdhi dhe urinoi në xhami. Njerëzit filluan ta qortonin dhe ta kritikonin ashpër, por Profeti (paqja qoftë mbi të!) i ndaloi ata. Pasi beduini mbaroi urinimin, Profeti (paqja qoftë mbi të!) urdhëroi që të sillej një kovë me ujë dhe të derdhej mbi vendin ku kishte urinuar. Pastaj e thirri beduinin dhe i tha:

«إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنَ الْأَدَى أَوْ الْقَدَرِ، إِنَّمَا هِيَ لِلصَّلَاةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ».

"Këto xhami nuk janë vende ku lejohet ndonjë papastërti apo ndyrësi. Ato janë ndërtuar vetëm për faljen e namazit dhe leximin e Kuranit."¹ Ose siç ka thënë Pejgamberi (paqja qoftë mbi të!).

Aspekti i moralit të mirë në këtë ngjarje është i qartë. Ai nuk e qortoi këtë beduin, nuk urdhëroi që të rrihej, por përkundrazi, e la të përfundonte urinimin e tij. Pastaj e njoftoi se xhamitë nuk janë vende për atë që ai kishte bërë, por ato janë vende për faljen e namazit, përmendjen e Allahut dhe leximin e Kuranit.

Një burrë erdhi te ai në Ramazan dhe i tha: "O i Dërguari i Allahut, u shkatërrova!!" Ai i tha:

¹ E shënojnë Buhariu: Kapitulli: "Abdesi", nënkapitulli: "Derdhja e ujit mbi urinën", nr. 221, dhe Muslimi: Kapitulli: "Pastërtia", nënkapitulli: "Obligueshmëria e larjes së urinës", nr. 285, nga hadithi i Enesit (Allahu qoftë i kënaqur me të!).

«وَمَا أَهْلَكَ؟»، قَالَ الرَّجُلُ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ وَأَنَا صَائِمٌ، فَلَمْ يُؤَبِّحْهُ، وَلَمْ يَنْهَرْهُ، بَلْ قَالَ لَهُ: «فَهَلْ تَجِدُ مَا تُعْتَقُ رَقَبَةً؟» قَالَ: لَا. قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَابَعَيْنِ؟» قَالَ: لَا. قَالَ: «فَهَلْ تَجِدُ مَا تُطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِيئًا؟» قَالَ: لَا. ثُمَّ جَلَسَ، فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ فِيهِ ثَمَرٌ، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ وَقَالَ لَهُ: «تَصَدَّقْ بِهَذَا»، فَقَالَ الرَّجُلُ: أَعْلَى أَفْقَرٍ مِنَّا؟! فَمَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَوْجُحُ إِلَيْهِ مِنَّا، فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: «ادْهَبْ فَأَطْعِمْهُ أَهْلَكَ».

“Çfarë të ka shkatërruar?” – e pyeti ai. Burri tha: “Kam pasur marrëdhënie me gruan time gjatë Ramazanit, ndërsa isha agjërueshëm.” Ai (Profeti, paqja qoftë mbi të!) nuk e qortoi dhe as nuk e përzuri, por i tha: “A ke mundësi të lirosh një rob?” Ai tha: “Jo.” I tha: “A mund të agjërosh dy muaj rresht?” Ai tha: “Jo.” I tha: “A ke mundësi të ushqesh gjashtëdhjetë të varfër?” Ai tha: “Jo.” Pastaj burri u ul. Ndërkohë, Profetit (paqja qoftë mbi të!) i sollën një shportë me hurma. Ai ia dha atij dhe i tha: “Jepi këto si sadaka.” Burri tha: “A t’ia jap dikujt më të varfër se ne?! Pasha Allahun, nuk ka familje mes këtyre dy anëve të Medinës që të ketë më shumë nevojë për to sesa ne.” Atëherë Profeti (paqja qoftë mbi të!) qeshi derisa iu dukën dhëmballët, pastaj i tha: “Shko dhe ushqe me to familjen tënde!”¹

Morali i mirë i Profetit (paqja qoftë mbi të!) në këtë ngjarje është i qartë dhe i dukshëm. Ai nuk e

¹ E shënojnë Buhariu: Kapitulli: "Agjërimi", nënkaptulli: "Nëse dikush kryen marrëdhënie intime në Ramazan dhe nuk ka asgjë, e i jepet lëmoshë, le të japë shpagim", nr. 1936 dhe Muslimi: Kapitulli: "Agjërimi", nënkaptulli: "Ashpërsia e ndalimit të marrëdhënieve intime gjatë ditës së Ramazanit për agjëruesin", nr. 1111, nga hadithi i Ebu Hurejrës (Allahu qoftë i kënaqur me të!).

qortoi këtë burrë, nuk e shau dhe nuk e kritikoi, falë butësisë dhe urtësisë së tij (paqja qoftë mbi të!). Ai (paqja qoftë mbi të!) e pa se ky burrë kishte ardhur i penduar, i trembur dhe i pikëlluar për atë që kishte bërë. Prandaj ai (paqja qoftë mbi të!) gjykoi se nuk meritonte të qortohej, por duhej t'i sqarohej e vërteta dhe të trajtohej me butësi.

Pyetje: Shumë njerëz vërejnë se perëndimorët kanë moral më të mirë në marrëdhëniet midis tyre, në tregti, në shitblerje dhe në sjelljen e tyre, ndërsa tek ne, muslimanët, hasen mashtrime, gënjeshtër dhe shitje e mallit me anë të betimit të rremë. Cila është arsyeja e kësaj? Dhe a ka pasur qytetërimi i tyre industrial një ndikim të madh në formimin e moralit të tyre?

Përgjigjja: Pejgamberi (paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

«لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ، لَادَّعَى رَجَالٌ دِمَاءَ قَوْمٍ وَأَمْوَالَهُمْ، وَلَكِنَّ النَّبِيَّةَ عَلَى الْمُدَّعِي»،

“Sikur njerëzve t’u jepej ajo që pretendojnë vetëm në bazë të fjalëve të tyre, disa njerëz do të pretendonin gjakun dhe pasurinë e të tjerëve. Por kush bën një pretendim duhet të sjellë provën.”¹ Ajo që është përhapur ndër njerëz se perëndimorët kanë moral të mirë në marrëdhëniet e tyre, kjo nuk është plotësisht e saktë. Sepse edhe tek ata ka

¹ Shih: "El-Hajavan" i Xhahidhit (3/226), "Ujun el-Ahbar" (3/16), dhe "El-Ikd el-Ferid" (2/194).

shumë sjellje të këqija në marrëdhëniet midis tyre, të cilat i njeh ai që ka shkuar tek ata dhe i ka parë me syrin e drejtësisë dhe paanshmërisë, jo ai që i sheh me syrin e madhërimit dhe admirimit. Lidhur me këtë, një poet ka thënë: Syri admirues ndaj çdo të mete është i verbër *** ashtu siç syri i hidhëruar nxjerr në pah të gjitha të këqijat.¹

Shumë prej të rinjve që kanë shkuar në Perëndim më kanë treguar për veprime shumë të pasjellshme. Por, kur ata tregohen të kujdesshëm dhe të ndershëm në disa çështje, si në shitblerje etj, kjo nuk është domosdoshmërisht sepse ata janë njerëz me moral të lartë, por sepse janë të dhënë pas interesave materiale. Njeriu, sa më i kujdesshëm dhe më i rregullt të jetë në marrëdhëniet e tij në këto çështje, aq më shumë njerëzit afrohen me të dhe aq më shpejt e blejnë dhe e përhapin mallin e tij.

Andaj, ata nuk e bëjnë këtë sepse janë njerëz me moral të përsosur, por sepse janë njerëz të dhënë pas interesave materiale. Ata e shohin përmirësimin e sjelljes në marrëdhënie si një prej mjeteve më të mëdha për shtimin e pasurisë së tyre; me qëllim që këto veprime të pranohen nga

¹ E shënojnë Buhariu: libri i tefsirit të Kuranit, kapitulli: "Ata të cilët në këmbim të besëlidhjes dhe betimeve me Allahun blejnë një vlerë të paktë, nuk kanë pjesë..."{ [Ali-Imran: 77], nr. 4552, dhe Muslimi: libri i gjykimeve, kapitulli i betimit për të paditurin, nr. 1711, nga hadithi i Ibn Abasit, Allahu qoftë i kënaqur me të dy!

njerëzit. Përndryshe, ata janë ashtu siç i ka përshkruar Allahu i Lartësuar me fjalën e Tij:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ﴾

"Me të vërtetë, ata që nuk besojnë nga ithtarët e Librit dhe idhujtarët do të jenë në zjarrin e Xhehenemit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë. Pikërisht ata janë krijesat më të këqija." (El-Bejineh, 6) Nuk mendoj se ka ndonjë përshkrim më të saktë sesa përshkrimi i Allahut të Lartësuar për jobesimtarët. Ata janë krijesat më të këqija. E si mund të shpresohet një mirësi absolute nga një popull të cilin Allahu e ka përshkruar si "krijesat më të këqija"? Nuk besoj se kjo mund të ndodhë ndonjëherë. Por përmes sinjeritetit, qartësisë dhe kujdesit në marrëdhëniet tregtare ata synojnë imazhin e mirë dhe suksesin në tregti. Përndryshe, kushdo që ka parë padrejtësinë e tyre, sjelljen e ashpër dhe tejkalimin e kufijve ndaj njerëzve në shumë raste, e kupton vërtetësinë e fjalës së Allahut të Lartësuar:

﴿...أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ﴾

"Pikërisht ata janë krijesat më të këqija."

Sa i përket atyre muslimanëve të cilët mashtrojnë gënjejnë dhe tradhtojnë në marrëdhëniet tregtare, këtyre muslimanëve u është pakësuar Islami dhe besimi aq shumë sa kanë kundërshtuar Sheriatin në këto çështje.

Pra, kjo nuk do të thotë se kundërshtimi i disa muslimanëve dhe dalja e tyre jashtë kornizës së Sheriatit në çështje të tilla tregon mangësi në vetë Sheriatin. Sheriati është i përsosur. Këta njerëz, të cilët i kanë bërë keq vetes së tyre para së gjithash, pastaj kanë dëmtuar imazhin e Sheriatit Islam, më pas vëllezërit e tyre muslimanë dhe pastaj edhe jomuslimanët me të cilët kanë marrëdhënie, në të vërtetë i kanë bërë keq vetëm vetes së tyre. Njeriu i mençur nuk e bën sjelljen e keqe të një vepruesi si të metë të Sheriatit të cilit ai veprues i përket.

Për këtë arsye, unë shpresoj nga të gjithë muslimanët që të bëjnë një përpjekje të fuqishme në luftimin e këtyre gjërave që Islami nuk i miraton, si gënjeshtria, tradhtia, mashtrimi, hileja etj.

Pyetje: Cili është më i mirë: një njeri me mangësi në fe, por me moral të mirë, apo një njeri që pothuajse e zbaton të gjithë Sheriatin, por ka moral të keq? Dhe cila është lidhja e kësaj me fjalën e Profetit (paqja qoftë mbi të!):

«ذَهَبَ حُسْنُ الْخُلُقِ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»

"Sjellja e mirë ka marrë të mirat e kësaj bote dhe të Ahiretit."¹ Dhe me përgjigjen e tij (paqja qoftë mbi të!) për Ummu Selemen?

¹ E shënojnë Abd bin Humejdi në Musnedin e tij, Haraitiu në "Mekarim el-Ahlak" dhe Taberaniu në "El-Kebir" [23/223], nga hadithi i Enesit, Allahu qoftë i kënaqur me të!

Përgjigjja: Nuk ka dyshim se prej përsosmërisë së fesë është përsosmëria e moralit, ashtu siç është transmetuar saktë nga Profeti (paqja qoftë mbi të!) se ka thënë:

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا».

“Besimtari me besimin më të përkryer është ai me moralin më të mirë.”¹

Mbi këtë bazë, çdo njeri që ka mangësi në moral, ka mangësi edhe në fe, sepse përsosmëria e fesë arrihet me përsosmërinë e moralit. Dhe, siç e kemi përmendur më lart, morali i mirë shfaqet në marrëdhënien me Krijuesin dhe në marrëdhënien me krijesat. Prandaj bëhet e qartë se përsosmëria e moralit arrihet përmes përsosmërisë së fesë. Mbi këtë bazë, ndikimi i një personi me moral të plotë te të tjerët, në afrimin e tyre drejt Islamit dhe fesë, është më i madh sesa ndikimi i një personi me devotshmëri, por me moral të keq. Nëse një person që është i fortë në adhurim begatohet edhe me moral të mirë, atëherë kjo është më e përsosura. Ndërsa sa i përket krahasimit mes një personi të përkushtuar në adhurimet e tij personale, por me moral të keq, dhe një tjetri, kjo është një çështje që

¹ E transmetuan Ebu Davudi: në Kapitullin: "Suneti", Nënkapitulli: "Argumenti për shtimin dhe pakësimin e imanit", nr. (4682), dhe Tirmidhiu: në Kapitullin: "Gjdhënia", Nënkapitulli: "Çfarë ka ardhur për të drejtën e gruas ndaj burrit të saj", nr. (1162), nga Ebu Hurejra, Allahu qoftë i kënaqur me të!

nuk mund të përcaktohet në mënyrë të përgjithshme.

I lutemi Allahut që të na bëjë prej atyre që kapen fort pas Librit të Tij dhe Sunetit të të Dërguarit të Tij (paqja qoftë mbi të!), në dukje dhe në brendësi; që të na marrë jetën duke qenë në këtë gjendje; që të kujdeset për ne në këtë botë dhe në botën tjetër; që të mos i devijojë zemrat tona pasi na ka udhëzuar dhe që të na dhurojë nga ana e Tij mëshirë. Me të vërtetë, Ai është Dhuruesi i Madh!

*

Përmbajtja

VIRTYTET E LARTA MORALE.....	2
VIRTYTET E LARTA MORALE.....	2
Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!	2
Fushat e moralit të mirë.....	8
Shembulli i mrekullueshëm (paqja qoftë mbi të!)	32